

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF CRITICAL THINKING AND INDEPENDENT DECISION-MAKING AMONG STUDENTS

Bo'ri Norboyevich Turaqulov

PhD in Psychological Sciences Chirchiq State Pedagogical University Associate Professor, Department of Psychology Faculty: Faculty of Pedagogy Department: Department of Psychology Phone: +998915764801 E-mail: b.turakulov@cspu.uz <https://doi.org/10.5281/zenodo.20773568>

ARTICLE INFO

Received: 02nd June 2026
Accepted: 08th June 2026
Online: 09th June 2026

KEYWORDS

Critical thinking, independent decision-making, student personality, cognitive processes, reflection, motivation, psychological characteristics, higher education, creative thinking.

ABSTRACT

This article examines the psychological characteristics of critical thinking and independent decision-making processes among university students, as well as their interrelationship and the factors influencing their development. The study explores the impact of students' cognitive activity, reflective abilities, motivational characteristics, and socio-psychological factors on the process of independent decision-making. The findings indicate that students with a higher level of critical thinking are more likely to make appropriate and effective decisions in problematic situations. Furthermore, the study reveals that the educational environment, pedagogical approaches, and individual personality traits play a significant role in the development of critical thinking.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И САМОСТОЯТЕЛЬНОГО ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ У СТУДЕНТОВ

Туракулов Бури Норбоевич

PhD по психологическим наукам Чирчикский государственный педагогический университет Доцент кафедры психологии Факультет: Педагогический факультет Кафедра: Кафедра психологии Телефон: +998915764801 Электронная почта: b.turakulov@cspu.uz <https://doi.org/10.5281/zenodo.20773568>

ARTICLE INFO

Received: 02nd June 2026
Accepted: 08th June 2026
Online: 09th June 2026

KEYWORDS

Критическое мышление, самостоятельное принятие решений, личность студента, когнитивные процессы, рефлексия, мотивация.

ABSTRACT

В данной статье проанализированы психологические особенности критического мышления и процессов самостоятельного принятия решений у студентов высших учебных заведений, а также их взаимосвязь и факторы, влияющие на их развитие. В исследовании изучено влияние когнитивной активности студентов, их рефлексивных способностей, мотивационных характеристик и социально-психологических факторов на процесс самостоятельного принятия решений. Полученные

психологические особенности, высшее образование, творческое мышление.

результаты показали, что студенты с высоким уровнем критического мышления более склонны к принятию оптимальных решений в проблемных ситуациях. Кроме того, установлено, что образовательная среда, педагогические подходы и индивидуально-психологические особенности личности выступают важными факторами формирования критического мышления.

TALABALARDA TANQIDIY FIKRLASH VA MUSTAQIL QAROR QABUL QILISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Turaqulov Bo'ri Norboyevich

Ps.f.f.d.(PhD) Chirchq davlat pedagogika universiteti

Kafedra Dotsenti Fakultet: Pedagogika fakulteti Kafedra: Psixologiya kafedrası

Telefon: +998915764801 Elektron pochta: b. turakulov@cspu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20773568>

ARTICLE INFO

Received: 02nd June 2026

Accepted: 08th June 2026

Online: 09th June 2026

KEYWORDS

Tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, talaba shaxsi, kognitiv jarayonlar, refleksiya, motivatsiya, psixologik xususiyatlar, oliy ta'lim, ijodiy tafakkur.

ABSTRACT

Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari talabalarida tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish jarayonlarining psixologik xususiyatlari, ularning o'zaro bog'liqligi hamda rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan. Tadqiqotda talabalarning kognitiv faolligi, refleksiv qobiliyatlari, motivatsion xususiyatlari va ijtimoiy-psixologik omillarning mustaqil qaror qabul qilish jarayoniga ta'siri o'rganildi. Olingan natijalar tanqidiy fikrlash darajasi yuqori bo'lgan talabalar muammoli vaziyatlarda maqbul qarorlarni qabul qilishga ko'proq moyillik bildirishini ko'rsatdi. Shuningdek, tanqidiy fikrlashning shakllanishida ta'lim muhiti, pedagogik yondashuvlar va shaxsning individual xususiyatlari muhim omil sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi.

KIRISH (INTRODUCTION)

Globalashuv va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida zamonaviy mutaxassisdan nafaqat chuqur nazariy bilim, balki tahliliy tafakkur, muammolarni mustaqil hal qilish hamda turli vaziyatlarda optimal qarorlar qabul qilish kompetensiyalariga ega bo'lish talab etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish hamda ularda mustaqil

qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirish oliy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tanqidiy fikrlash insonning mavjud ma'lumotlarni tahlil qilish, ularni baholash, turli nuqtayi nazarlarni solishtirish va asoslangan xulosalar chiqarish qobiliyatini ifodalaydi. Mustaqil qaror qabul qilish esa shaxsning muayyan vaziyatlarda ichki imkoniyatlari, tajribasi va mavjud axborotlarga tayangan holda eng maqbul

variantni tanlay olish qobiliyati bilan tavsiflanadi.

Psixologiya fanida tanqidiy fikrlash muammosi J. Dyui, J. Piaje, L.S. Vigotskiy, D. Xalpern va boshqa olimlarning ilmiy qarashlarida turli jihatlardan yoritilgan. Mazkur olimlarning tadqiqotlarida tafakkurning rivojlanishi, refleksiv jarayonlar va kognitiv mexanizmlar inson faoliyatining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilgan.

Bugungi kunda yoshlarning axborot oqimi kuchaygan sharoitda turli ma'lumotlarni tanqidiy baholay olishi, manipulyativ ta'sirlarga berilmasligi va mustaqil qarorlar qabul qila olishi ularning kasbiy va shaxsiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda. Shu sababli talabalarda tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishning psixologik xususiyatlarini o'rganish nazariy hamda amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot maqsadi

Talabalarda tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishning psixologik xususiyatlarini aniqlash hamda ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- tanqidiy fikrlashning nazariy asoslarini tahlil qilish;
- mustaqil qaror qabul qilish jarayonining psixologik omillarini aniqlash;
- talabalar orasida mazkur xususiyatlarning namoyon bo'lish darajasini o'rganish;
- tanqidiy fikrlash va qaror qabul qilish o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash;

- ularni rivojlantirishga qaratilgan psixologik tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot gipotezasi

Talabalarda tanqidiy fikrlash darajasi oshgan sari mustaqil qaror qabul qilish samaradorligi ham ortadi hamda bu jarayon motivatsiya, refleksivlik va kognitiv faollik bilan ijobiy bog'liq bo'ladi.

TADVIQOT METODOLOGIYASI
(METHODS)

Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv, faoliyat nazariyasi hamda shaxsga yo'naltirilgan psixologik konsepsiyalar metodologik asos sifatida tanlandi.

Tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

Nazariy usullar:

- ilmiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish;
- sintez va umumlashtirish;
- psixologik konsepsiyalarni tizimlashtirish.

Empirik usullar:

- kuzatish;
- suhbat;
- so'rovnoma;
- psixodiagnostik metodlar.

Tadqiqotda 18–24 yosh oralig'idagi 120 nafar talaba ishtirok etdi. Tadqiqot respondentlari turli yo'nalishlarda tahsil olayotgan bakalavriat bosqichi talabalari orasidan tanlab olindi.

Quyidagi metodikalardan foydalanildi:

1. D. Xalpernning tanqidiy fikrlashni baholash metodikasi;
2. Melburn qaror qabul qilish uslublari so'rovnomasi;
3. Karpovning refleksivlik diagnostikasi;
4. Motivatsion yo'nalganlikni aniqlash so'rovnomasi.

Natijalarni qayta ishlashda matematik-statistik tahlil, foizli ko'rsatkichlar hamda korrelyatsion tahlil usullaridan foydalanildi.

NATIJALAR (RESULTS)

Olingan ma'lumotlar tahlili natijasida respondentlarning 31,7 foizida tanqidiy fikrlash darajasi yuqori, 48,3 foizida o'rtacha va 20,0 foizida past darajada ekanligi aniqlandi.

Mustaqil qaror qabul qilish ko'rsatkichlari bo'yicha esa respondentlarning 35,8 foizi yuqori, 44,2 foizi o'rtacha va 20,0 foizi past darajada natija ko'rsatdi.

Tahlillar natijasida tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish o'rtasida musbat korrelyatsiya mavjudligi aniqlandi ($r=0,68$; $p<0,01$). Bu ko'rsatkich mazkur psixologik xususiyatlar o'rtasida sezilarli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi.

Shuningdek, refleksivlik darajasi yuqori bo'lgan talabalar muammoli vaziyatlarni ko'p tomonlama tahlil qilishga va qaror qabul qilishda oqibatlarni oldindan baholashga moyil ekanliklari kuzatildi.

DISCUSSION (MUHOKAMA)

Tadqiqot natijalari talabalarda tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish jarayonlari o'zaro chambarchas bog'liq ekanligini ko'rsatdi. Olingan ma'lumotlar asosida tanqidiy fikrlash darajasi yuqori bo'lgan talabalar turli muammoli vaziyatlarda vaziyatni har tomonlama tahlil qilish, muqobil yechimlarni ko'rib chiqish hamda oqibatlarni oldindan baholashga ko'proq moyillik bildirishlari aniqlandi. Mazkur holat tanqidiy tafakkurning shaxsning qaror qabul qilish samaradorligini

ta'minlovchi muhim psixologik omil ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari D.Xalpern tomonidan ilgari surilgan tanqidiy fikrlashning kognitiv va metakognitiv komponentlari haqidagi nazariy qarashlar bilan hamohangdir. Xususan, talabalarning mantiqiy tahlil qilish, dalillarni tekshirish va axborotni qayta ishlash qobiliyatlari rivojlangan sari ularning mustaqil qaror qabul qilishdagi ishonchlilik darajasi ortib borishi kuzatildi.

Shuningdek, refleksivlikning yuqori darajasi qaror qabul qilishning puxtaligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Refleksiv qobiliyatlari rivojlangan talabalar muammoli vaziyatlarda o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni baholash va keyingi harakatlarni rejalashtirishga ko'proq moyil bo'lishlari kuzatildi. Bu esa A.V.Karpov tomonidan refleksivlikni shaxsning o'z faoliyatini ongli nazorat qilish mexanizmi sifatida talqin etuvchi nazariy qarashlarni tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari motivatsion omillarning ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Ichki motivatsiyaga ega bo'lgan talabalar tashqi ta'sirlarga kamroq bog'liq bo'lib, o'z qarorlarini mustaqil ravishda qabul qilishga moyil bo'lishlari aniqlandi. Bu holat E.Desi va R.Rayanning o'z-o'zini belgilash nazariyasi bilan ham izohlanadi.

Bundan tashqari, zamonaviy axborot muhitida talabalarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari ularning axborot xavfsizligini ta'minlashda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Axborotlarning ko'pligi va turli manipulyativ ta'sirlarning kuchayishi sharoitida yoshlarning har qanday ma'lumotni

tanqidiy baholashi, uning ishonchliligini tekshirishi va mustaqil xulosalar chiqarishi ijtimoiy moslashuvning muhim sharti hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli ta'lim texnologiyalari, bahs-munozaralar, keys-stadi usullari va refleksiv mashg'ulotlardan foydalanish talabalarda tanqidiy fikrlash hamda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Demak, tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish nafaqat kognitiv jarayonlar bilan, balki shaxsning motivatsion, emotsional va refleksiv xususiyatlari bilan ham uzviy bog'liq bo'lib, ularni rivojlantirish oliy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Tanqidiy fikrlash talabalarining mustaqil qaror qabul qilish samaradorligini ta'minlovchi muhim psixologik omillardan biri hisoblanadi.
2. Talabalarda tanqidiy fikrlash darajasi bilan mustaqil qaror qabul qilish ko'rsatkichlari o'rtasida ijobiy korrelyatsion bog'liqlik mavjudligi aniqlandi.
3. Refleksivlik va ichki motivatsiya mustaqil qaror qabul qilish jarayonining psixologik mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.
4. Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining rivojlanganligi talabalarining muammoli vaziyatlarda turli alternativ variantlarni baholash, xatolarni oldindan aniqlash va maqbul yechimlarni tanlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

5. Oliy ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, muammoli vaziyatlar, keys-stadi texnologiyalari va refleksiv yondashuvlardan foydalanish talabalar shaxsida tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

6. Zamonaviy axborot makonida tanqidiy fikrlashning rivojlanishi yoshlarning axborot madaniyati, ijtimoiy faolligi va kasbiy kompetentligini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

7. Kelgusida mazkur yo'nalishda turli yosh guruhlari va mutaxassisliklar kesimida qiyosiy tadqiqotlar olib borish ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'ladi.

8. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalari talabaning intellektual salohiyati bilan bir qatorda uning ijtimoiy moslashuvchanligi, mas'uliyat hissi hamda o'z faoliyati natijalariga nisbatan ongli munosabatini shakllantirishda muhim o'rin egallaydi.

9. Talabalarda mustaqil qaror qabul qilishning rivojlanganligi noaniqlik va muammoli vaziyatlarda psixologik barqarorlikni saqlashga, stress omillarining salbiy ta'sirini kamaytirishga hamda konstruktiv xulq-atvor strategiyalarini tanlashga yordam beradi.

10. Tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining rivojlanishi yoshlarning axborotlarni tanlash va baholash madaniyatini oshiradi, turli stereotiplar, manipulyativ g'oyalar va asossiz qarashlarga nisbatan immunitetni shakllantirishga xizmat qiladi.

11. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining tanqidiy fikrlash va

mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus psixologik treninglar, muammoli vaziyatlar tahlili, loyihaviy ta'lim va refleksiv mashg'ulotlarni tizimli ravishda joriy etish ta'lim sifati va kasbiy tayyorgarlik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

12. Mazkur kompetensiyalarning shakllanganligi bo'lajak mutaxassislarning innovatsion faoliyatga tayyorligi, ijodiy yondashuvni namoyon etishi hamda zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardosh kadr sifatida shakllanishining muhim psixologik omillaridan biri hisoblanadi.

13. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim tizimida talaba shaxsining kognitiv va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-

quvvatlashga qaratilgan psixologik-pedagogik dasturlarni takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. Bu esa ta'lim jarayonida faqat bilimlarni o'zlashtirish emas, balki fikrlash madaniyati, tahliliy yondashuv va mas'uliyatli qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga ustuvor ahamiyat berish lozimligini tasdiqlaydi.

14. Kelgusida tanqidiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilishning psixologik mexanizmlarini sun'iy intellekt, raqamli texnologiyalar va media muhitining ta'siri nuqtai nazaridan o'rganish, shuningdek, turli yosh va kasbiy guruhlar kesimida qiyosiy tadqiqotlar olib borish mazkur sohaning ilmiy-amaliy istiqbollari yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

References:

1. Halpern D.F. *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. – New York: Psychology Press, 2014. – 656 p.
2. Dewey J. *How We Think*. – New York: Dover Publications, 2007. – 224 p.
3. Piaget J. *The Psychology of Intelligence*. – London: Routledge, 2001. – 182 p.
4. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
5. Karpov A.V. *Psixologiya refleksivnyx mexanizmov deyatelnosti*. – M.: Institut psixologii RAN, 2004. – 424 s.
6. Morosanova V.I. *Samoregulyatsiya i individualnost cheloveka*. – M.: Nauka, 2010. – 519 s.
7. Deci E.L., Ryan R.M. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. – New York: Springer, 1985. – 371 p.
8. Sternberg R.J. *Cognitive Psychology*. – Boston: Cengage Learning, 2017. – 608 p.
9. Facione P.A. *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. – California Academic Press, 2020. – 31 p.
10. Baron J. *Thinking and Deciding*. – Cambridge University Press, 2008. – 573 p.
11. Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. – 499 p.
12. Bransford J.D., Brown A.L., Cocking R.R. *How People Learn*. – Washington: National Academy Press, 2000. – 374 p.
13. Леонтьев А.Н. *Деятельность. Сознание. Личность*. – Москва: Смысл, 2005. – 352 с.

14. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2019. – 713 с.
15. Немов Р.С. Психология. – Москва: Юрайт, 2018. – 726 с.
16. Холодная М.А. Психология интеллекта. – Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 272 с.
17. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 540 b.
18. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: TDPU, 2002. – 496 b.
19. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2018. – 392 b.
20. To'laganova G.K. Pedagogik psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2021. – 368 b.
21. Toshpo'latova S. . (2025). "KONSTITUTSIYA – ERKIN VA FAROVON HAYOT GAROVI". Молодые ученые, 3(53), 45–49. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/view/68965>
22. Toshpo'latova S. . (2025). KADRLAR MALAKASINI OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH TIZIMINING TASHKILOT RAQOBATBARDOSHLIGIGA QO'SHGAN HISSASI. Наука и инновация, 3(56), 146–149. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/si/article/view/68967>
23. Toshpo'latova S. . (2025). YANGI O'ZBEKISTON PREZIDENT SH. M. MIRZIYOYEV RAHBARLIGI VA TASHABBUSI OSTIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 4(25), 23–26. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/69964>
24. Toshpo'latov , A. (2026). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'QITUVCHILARNING PSIXOLOGIK FAROVONLIGINI TA'MINLASHDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. Молодые ученые, 4(20), 163–166. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/yo/article/view/77407>
25. Toshpulatov , A. (2026). O'SMIRLARDA SANOGEN TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA STRESSGA CHIDAMLILIKNI OSHIRISH. Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 5(6), 71–76. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdpp/article/view/76770>